

Nettbasert agronomutdanning for vaksne

Plan for gjennomføring av landbruksopplæring, slik at vaksne deltakarar får eit tilpassa opplegg, både når det gjeld innhald og gjennomføring.

INNHALD

Generell informasjon	side	2
Innleiing	side	2
Inntakskrav	side	2
Innhald	side	3
Lengda på kursa	side	3
Kompetanse	side	3
Plan for gjennomføring	side	3
LOKAL LÆREPLAN FOR PROGRAMOMRÅDE LANDBRUK OG GARTNARNÆRING VG2	side	4
Felles programfag Vg2 - LANDBRUK OG GARTNARNÆRING	side	4
Produksjon og tenesteyting	side	4
Forvaltning og drift	side	5
Prosjekt til fordjuping - Valfritt programfag Vg3 - NÆRINGSDRIFT	side	6
Prosjekt til fordjuping - Valfritt programfag Vg3 - TRAKTOR OG MASKINER	side	7
LOKAL LÆREPLAN FOR PROGRAMOMRÅDE LANDBRUK VG3	side	8
Felles programfag Vg3 - LANDBRUK	side	8
Plante og husdyrproduksjon	side	8
Utmark og kulturlandskap	side	9
Gardsdrift	side	10
Valfritt programfag Vg3 - ØKONOMI OG DRIFTSLEIING	side	11
Valfritt programfag Vg3 - ØKOLOGISK LANDBRUK 1	side	12
Valfritt programfag Vg3 - ØKOLOGISK LANDBRUK 2	side	13
Fordeling av timar på programfag over 2 år	side	14
Vurdering	side	15
Vedlegg 1 – Vurdering felles programfag	side	16
Vedlegg 2 – Vurdering prosjekt til fordjuping	side	16
Vedlegg 3 – Vurdering valfrie programfag	side	17

Nettbasert agronomutdanning for vaksne

Generell informasjon

Dette opplæringsstilbødet er utforma slik at måla er identiske med dei mål som finst i:

1. Utdanningsprogram for naturbruk – programområde for landbruk og gartnarnæring – læreplan i felles programfag Vg2
2. Utdanningsprogram for naturbruk – programområde for landbruk – læreplan i felles programfag Vg3

Kunnskapsløftet har vidareført ordninga med komprimerte utdanningsløp, som Reform 94 opna for. Nettbasert agronomutdanning for vaksne er også tilpassa denne ordninga.

Innleiing

Nettbasert agronomutdanning for vaksne tek sikte på å utvikle yrkeskompetanse (kunnskapar, ferdigheiter og haldningar) i høve til allsidig landbruksproduksjon.

Med landbruk meiner ein her biologisk forvaltning av landarealet i ei vid tyding.

Mjølkeproduksjon, eggproduksjon, kornproduksjon, sauehald knytt til utnytting av fjellbeite, opplevingslandbruket knytt til turisme, miljøvern, naturforvaltning, skjøtsel knytt til kulturlandskap og entreprenørskap er eksempel som viser spennvidda og mangfaldet innan landbruket.

Nettbasert agronomutdanning for vaksne er eit tilbød til dei som:

1. Ønskjer å skaffe seg yrkesfagleg landbruksutdanning innan alle dei fagområda som er aktuelle for å drive eigen gard, arbeide som husdyravløysar, landbruksvikar eller med anna praktisk landbruksarbeid
2. Ønskjer landbrukskompetanse som eit supplement til annen formell utdanning
3. Ønskjer å bygge opp formell kompetanse i høve til vurdering av realkompetanse
4. Ønskjer grunnleggande kunnskapar, fordjuping eller spesialisering innan enkelte fagfelt
5. Ønskjer meir kunnskap om natur- og miljøspørsmål

Inntakskrav

- Skal ein ha vitnemål ved fullført utdanning, må ein ha kompetanse i fellesfag tilsvarande 3-årig vidaregåande skule. 5 års yrkeserfaring gjev fritak frå kravet om fellesfag, dersom søkjaren er 25 år eller eldre (Forskrift til opplæringslova § 1-13, siste ledd). Vidare må ein ha Vg1 naturbruk eller tilsvarande. Dei som ikkje stettar krava til inntak, men likevel ønskjer vitnemål ved fullført utdanning, må gjennom realkompetansevurdering ved inntak.
- Du må fylle 25 år det året kurset begynner.

Innhald

Nettbasert agronomutdanning for vaksne inneheld alle programområda som er med i læreplanen for Vg2 og Vg3.

Planen inneheld desse programfaga:

Produksjon og tenesteyting Vg2

Forvaltning og drift Vg2

Prosjekt til fordjuping Vg2

Plante- og husdyrproduksjon Vg3

Utmark og kulturlandskap Vg3

Gardsdrift Vg3

Nettbasert opplæring kombinert med samlinger

I opplegget er programfaga delte inn i ulike tema, som kvar varer frå 2 til 10 timer. Dette utgjør ca. ¼ av stipulert timeforbruk pr. tema. Bruker vi temaet traktorlære i programfaget produksjon og tenesteyting som døme, er dette eit 4-timars tema på ei samling. I tillegg er det stipulert 12 timar heimearbeid i form av lesing og oppgåveløysing for å dekke måla i læreplanen. Til saman blir dette eit 16-timars fagtema.

Nettbasert agronomutdanning går over to år. Ein tek då Vg2 første året, og Vg3 andre året. Normalt vil kursa bli tilbydde frå august til juni månad, med eksamen om våren.

Kompetanse

Full kompetanse (yrkeskompetanse som agronom): Vitnemål for fagutdanning innan landbruk blir oppnådd ved å fullføre studiet som vanleg elev eller ved å gå opp som privatist i alle fagområda med karakter 2 eller betre. I tillegg må kompetanse i fellesfag tilsvarande læreplanen for studieretninga dokumenterast.

Dokumentert delkompetanse: Kompetansebevis gitt som dokumentasjon på fullførte programfag, med karakter 2 eller betre.

Generell studiekompetanse: Nettbasert agronomutdanning for vaksne tek ikkje sikte på å skaffe elevane generell studiekompetanse.

Naudsynt sertifisering og sikkerhetsopplæring ligg inne i studiet. Dette er:

- Godkjenningskurs for bruk av motorsag
- Sertifisert sikkerhetsopplæring (modul 1)
- Helse, miljø og sikkerhetsopplæring (HMS)
- Autorisasjonskurs i plantevern
- Kvalitetssikringssystemet (KSL)

Plan for gjennomføring

På dei følgjande sidene er det ei oversikt over læreplanmål, tema, emne og timar for kvart enkelt fagområde. Dette vil vere til hjelp under studiet for å kunne sjekke måloppnåing og framdrift i studiet. Ein tek atterhald om lokale tilpassingar.

Oversikt over programfaga og prosjekt til fordjuping

Årstrinn	Programfag		Prosjekt til fordjuping	
Vg2 Landbruk og gartnarnæring	Produksjon og tenesteyting	Forvaltning og drift	Næringsdrift	Traktor og maskiner

Programområdet for landbruk og gartnarnæring består av to programfag. Programfaga utfyller kvarandre og må sjåast i samanheng. I tillegg ligg det inne 2 valfritt programfag Vg3 som prosjekt til fordjuping.

Til orientering er informasjon om studiet og opplæring i buk av data, lagt under programfaget Produksjon og tenesteyting.

Fargekoden viser tidspunkt for samlingane gjennom året

august	september	oktober	november	januar	februar	mars	april	mai
--------	-----------	---------	----------	--------	---------	------	-------	-----

FELLES PROGRAMFAG VG2 - LANDBRUK OG GARTNERNÆRING

PRODUKSJON OG TJENESTEYTING

Programfaget omhandler grunnleggjende arbeidsoppgaver i landbruk og gartnarnæring knyttet til både konvensjonell og økologisk drift. Programfaget dreier seg om yrkes- og næringsdrift i varierende naturtyper og under varierende forhold. Videre handler det om sammenhenger mellom næringsdrift og konsekvenser for natur og miljø. Program-faget omfatter jord, planter, dyr og teknologi i tradisjonelle eller nye produksjoner og aktiviteter. I dette inngår livsprosesser hos dyr og planter og samspillet i naturen. Videre handler det om sammenhenger mellom innsats-faktorer, menneskelig aktivitet og produktkvalitet. Bruk og vedlikehold av bygninger og utstyr inngår også. Programfaget omfatter gjeldende regelverk for landbruks- og gartner-næringene, helse-, miljø- og sikkerhetstiltak og kvalitets- og sertifiseringssystemer.

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- **1** planlegge, gjennomføre og dokumentere arbeidsoppgaver i naturbaserte produksjoner og aktiviteter og vurdere utførelse, kvalitet og lønnsomhet
- **2** utføre arbeidsoppgaver i landbruk og gartnarnæring ut fra produksjonens egenart, organismenes biologi og krav til stell
- **3** dokumentere kvaliteten av prosesser og produkter etter gjeldende sertifiseringsordninger for matkvalitet og miljø
- **4** gjøre rede for prinsipielle forskjeller mellom økologiske og konvensjonelle driftsformer
- **5** utføre en produksjon etter prinsippene for økologisk drift etter gjeldende regelverk
- **6** bruke digitale verktøy i planlegging, gjennomføring og dokumentasjon av en naturbasert produksjon
- **7** innhente og bruke informasjon fra faglitteratur, medier og offentlig forvaltning om en aktuell aktivitet eller produksjon i landbruks- og gartnarnæring
- **8** utføre yrkesrelaterte aktiviteter i naturen under varierende forhold, vurdere risiko og ivareta egen sikkerhet
- **9** vurdere risiko knyttet til naturbaserte arbeidsoppgaver og aktiviteter og arbeide i samsvar med gjeldende regelverk for helse, miljø og sikkerhet
- **10** utarbeide et helse-, miljø- og sikkerhetssystem knyttet til en naturbasert aktivitet eller produksjon
- **11** bruke og vedlikeholde kjøretøy, maskiner, bygninger og teknisk utstyr etter gjeldende forskrifter og standarder
- **12** foreslå tiltak for gjenbruk og flerbruk av ressurser i naturbaserte produksjoner
- **13** foreslå miljøtiltak og energioptimeringstiltak og vurdere alternative energikilder i landbruk og gartnarnæring

Tema	Emne	Tid
Informasjon om studiet	Kort om læringsmål, tilrettelegging, progresjon, evaluering, etc.	2t
Bruk av data	Innføring i bruk av dataprogrammet Fronter eller It`s Larning for oppgåveinnlevering Mål: Generell del i læreplana	2t
Grunnlaget for plantevekst	Klimatiske tilhøve. Jordsmonn, Jordart, jordstruktur og mold innhald. Livet i jorda. padediagnose. Nærings-stoff og gjødsling. Mål: Kulepunkt 1,2	Litteratur:
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:	
	Lav grad :	
	Middels grad:	
	Høy grad:	
Stell av husdyr	Innføring i følgende husdyrslag: storfe, sau, geit, gris og fjørfe. Tema: og avl. Generelt om stell og pleie. Hjemmearbeid og oppgaver kan justeres, avhengig av gruppas ønsker Mål: kulepunkt 1 og 2	Litteratur:
	Storfe, sau, geit, gris	
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:	
	Lav grad :	
	Middels grad:	
Avslære, anatomi og fysiologi	Mål for avlen og avlsmessig framgang. Genteknologi. Blod-krinlaupet. Næringsomsetning. Hormon. Fordøyelsessystemet. Reproduksjon, jur- og mjølkesystemet. Skjellett, bein, klauv, hover. Mål: Kulepunkt 2	Litteratur:
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:	
	Lav grad :	
	Middels grad:	
	Høy grad:	
Føringslære	Næringsstoffa. Fordøying. Behov og mål for næringstilførsel. Formidlar. Mål: Kulepunkt 2 og 3	Litteratur:
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:	
	Lav grad :	
	Middels grad:	
	Høy grad:	
Bruk og stell av motorsag	Verneutstyr. Grunnleggjande opplæring i bruk av motorsag. Felling og kvisting. Vedlikehald. Mål: Kulepunkt 8,9,10 og 13	Litteratur:
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:	
	Lav grad :	
	Middels grad:	
	Høy grad:	
Traktorlære	Buk og vedlikehald av traktor. Sikker bruk av traktoren. Rett bruk i høve til jord, planter og miljø. Vedlikehald. Mål: Kulepunkt 11, 12 og 13	Litteratur:
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:	
	Lav grad :	
	Middels grad:	
	Høy grad:	
Helse, miljø og sikkerheit (HMS)	Ulykker. Ergonomi. Brann og el.tryggleik. Kjemisk og biologisk arbeidsmiljø. Støy. Psykisk helse. Arbeidsgivaransvar. Mål: Kulepunkt 6,7,8,9 og 10	Litteratur:
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:	
	Lav grad :	
	Middels grad:	
	Høy grad:	
Mjølkeproduksjon	Melkeraser, føring, avdrått, hygiene, produksjonssykdommer. Avlssystem. Generelt om stell og pleie. Mål: Kulepunkt 1 og 2	Litteratur:
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:	

	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
Vedlikehold av bygningar og teknisk utstyr	Vedlikehold av bygningar. Ulike byggeteknikkar, material, material-bruk og reiskapar. Stillas og sikring av byggeplassen. Handtering av bygge- og rivningsavfall i høve regel-verk. Mål: Kulepunkt 11 og 12	Litteratur:	6t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
<i>Hogst, køyring og virkesnyting</i>	Praktisk bruk av motorsag. Ulike felling- og kvistingsteknikkar. Driftsmetoder for sluttavirkning. Leveringsbetingelser, aptering og kapping. Mål: Kulepunkt 8-10	Litteratur:	8t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
Økologisk landbruk	Kva er økologisk landbruk? Grunnlag og føresetnadar. Regelverk og godkjenning. Mål: Kulepunkt 4 og 5	Litteratur:	6t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
Stell av ulike planter	Såing, prikling, setting, planting, gjødsling og vatning av ulike plantar. Plantekjennskap og ugras. Mål: Kulepunkt 1,2 og 3	Litteratur:	4t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
Stell av ulike husdyrslag	Innføring i ulike husdyrslag, rase og avl. Generelt om stell og pleie. Mål: Kulepunkt 1 og 2	Litteratur:	4t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
			68t

FORVALTING OG DRIFT

Programfaget dreier seg om forvaltning av naturressurser i langsiktig perspektiv og innenfor økologisk forsvarlige rammer. Næringsdrift med utgangspunkt i lokale naturressurser, utvikling av nye produkter og etablering av ny næringsvirksomhet inngår i programfaget. Det handler også om mulige konflikter mellom næringsvirksomhet og miljø. Programfaget dreier seg om økonomisk terminologi, enkel regnskapsføring og regnskapsanalyser. Programfaget omhandler også forholdet mellom arbeidsgiver og arbeidstaker i landbruks- og gartner næringene.

Mål for opplæringen er at elevene skal kunne

- **1** kartlegge naturtyper og vurdere muligheter for næringsdrift basert på lokale naturressurser, og gi eksempler på hvordan næringsutøvelsen påvirker lokalsamfunnet, miljøet og det biologiske mangfoldet
- **2** foreslå nye produkter basert på lokale naturressurser og vurdere muligheter for etablering av ny virksomhet i samsvar med gjeldende regelverk, etiske og økologiske prinsipper
- **3** gi eksempler på krav kunder stiller til produktvalg og kvalitet i landbruk og gartner næring, og gjøre rede for hva profesjonell kundebehandling innebærer
- **4** vurdere arealbruken i et aktuelt område ut fra prinsipper for bærekraftig ressursforvaltning
- **5** gjøre rede for gangen i en bedriftsetablering og forklare hensikten med og innholdet i en forretningsplan
- **6** gjøre rede for eierskap og eieformer og beskrive tradisjoner som er knyttet til forvaltning av eiendommer med naturressurser
- **7** klargjøre et valgt produkt for salg og gjøre rede for noen salgs- og omsetningsformer i landbruk og gartner næring
- **8** beskrive sentrale elementer i god økonomistyring og benytte dataverktøy til en enkel økonomisk oversikt for en naturbasert produksjon
- **9** klargjøre bilag for regnskapsføring, tolke nøkkeltall og forklare betydningen av korrekt regnskapsføring i en virksomhet i landbruk og gartner næring
- **10** gjøre rede for krav til profesjonell arbeidsledelse, planlegge en naturbasert arbeidsoppgave som skal utføres av flere personer, lede gjennomføringen og evaluere arbeidet

Tema	Emne	Tid
Plantelære – kartlegging av naturtyper	Livsprosessen i planten. Rot, stengelen og blad. Fotosyntese og celleandring. Opptak av vatn og næringsstoff. Plantekjennskap. Indikasjonsplanter i forhold til naturtype. Mål: Kulepunkt 1	Litteratur: 4t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:	
	Lav grad :	
	Middels grad:	
Sortering, pakking og sal	Sortering, foredling og sal av ulike produkt. Ulike omsetningsformer i landbruk og gartneri. Mål: Kulepunkt 3 og 7	Litteratur: 4t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:	
	Lav grad :	
	Middels grad:	
Naturforståing	Etikk og moral. Naturvernlova. Grunn og djup økologisk tenking. Mål: Kulepunkt 1 og 2	Litteratur: 4t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:	
	Lav grad :	
	Middels grad:	
Generell landbruks-økonomi	Ressursgrunnlag – moglegheter. Bedrifta sine mål og rammevilkår. Lønnsemd, likviditet, soliditet. Resultatmåling og vurdering. Risiko og usikkerheit. Vurdering av ulike driftsopplegg. Lover og forskrifter som bonden må kjenne til. Mål: Kulepunkt 5,6,8 og 9	Litteratur: 4t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:	
	Lav grad :	
	Middels grad:	
Område-forvaltning	Den sentrale miljøforvaltninga. Kommunen si rolle. Miljøvern-organisasjonar og enkeltmennesket si rolle. Verdikonflikt og interesse-motsetningar. Fleirbruksomsyn. Mål: Kulepunkt 4	Litteratur: 6t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:	
	Lav grad :	
	Middels grad:	
Biologisk	Krinslaup, næringskjeder og næringsnett. Energi og suksesjonar.	Litteratur: 4t

mangfold	Populasjon. Økologisk tilpassing – artsrikdom. Trua arter – konflikhtar. Påverknad og inngrep i økosystemet. Mål: Kulepunkt 1		
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
Bonden som rekneskapsførar	Formål med rekneskap. Rekneskapslovgiving. Avgifts-systemet. Prinsippa i rekneskaps-føring. Krav til dokumentasjon. Mål: Kulepunkt 8 og 9	Litteratur:	4t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
Rekneskapsføring	Rekneskapsføring i praksis. Utrekning av skattar. Disposisjonar i rekneskapet. Mål: Kulepunkt 8 og 9	Litteratur:	4t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
Arbeidsplass og arbeidsleiing	Tekniske løysinger for ein trygg og funksjonell arbeidsplass. Brukarforskrift, internkontroll, ansvar og opplæring. Risiko ved arbeid på gardsbruk og i driftsbygning. Krav til arbeidsleiing . Praktisk arbeidsleiing innan aktivitet. Mål: Kulepunkt 10	Litteratur:	4t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
			38t

PROSJEKT TIL FORDJUPING - VALGFRITT PROGRAMFAG VG3 – ETABLERING OD DRIFT AV NATURBASERT NÆRING

Næringsdrift i naturbruk består av tre hovudområde. Hovudområda utfyller kvarandre og må sjåast i samanheng.

RESSURSAR OG MOGLIGHEITER

Hovedområdet omfatter kartlegging og beskrivelse av muligheter for næringsdrift basert på natur og kultur i nærmiljøet. Det dreier seg om kreative prosesser knyttet til gjennomføring av et valgt prosjekt. Hovedområdet dekker også gjeldende regelverk for næringsdrift i naturbruk.

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- 1 utføre en enkel kartlegging av natur- og kulturressurser i et valgt område
- 2 planlegge og gjennomføre aktuelt bedriftsbesøk
- 3 beskrive og vurdere egne ressurser og kompetanse til å møte utfordringer knyttet til naturbasert næringsdrift
- 4 gjennomføre og lede en idémyndingsprosess om naturbasert næringsdrift og vurdere framlagte ideer i lys av gjeldende regelverk, miljøhensyn og ulike brukerinteresser
- 5 velge et prosjekt innenfor naturbasert næringsdrift og vurdere prosjektet i et historisk og framtidig perspektiv finne fram til fagnettverk og eksterne ressurser som kan være til nytte i forbindelse med naturbasert næringsutvikling
- 6 kjenne ulike krav som stilles til aktuell næring
- 7 kjenne hvilke muligheter som finnes for hjelp og økonomisk støtte, og hva som kreves for å komme i betraktning for disse.

Tema	Emne	Tid
Grunnlag for bedrifts-etablering	Kartlegging. Kva finst i nærområde når det gjeld matkultur, byggeskikk. Kulturlandskap idéutvikling, forretningsidé, forretningsplan. Partnerskapsavtale. Bedriftsbesøk Mål: Kulepunkt 1-3	Litteratur: 4t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:	
	Lav grad :	
	Middels grad:	
	Høy grad:	
Naturbasert næringsdrift	Naturbasert næringsutvikling. Nettverksarbeid. Partnerskap med bedrifter eller organisasjonar. Vurdere etablering av bedrift. Konsekvensanalyse og bedriftsvurdering. Ulike krav til næringa. Ulike muligheter for hjelp. Mål: Kulepunkt 4-7	Litteratur: 6t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:	
	Lav grad :	
	Middels grad:	
	Høy grad:	

MARKNAD OG ØKONOMI

Hovedområdet omfatter kartlegging av markeder, prisfast-setting og markedsføring av produkter. I dette inngår planlegging og økonomiske vurderinger. Videre dreier det seg om kultur- og markedsforståelse på lokalt og internasjonalt nivå.

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- 1 gjennomføre og presentere en enkel markedsanalyse og drøfte ulike markedsføringsstrategier
- 2 utvikle og drøfte en enkel markedsføringsplan for naturbaserte produkter
- 3 lage en forretningsplan for naturbasert produksjon
- 4 beskrive naturbaserte produkter som bygger på lokale tradisjoner, og som kan omsettes på nasjonale og internasjonale markeder
- 5 vurdere markedsføring av naturbaserte produkter nasjonalt og internasjonalt
- 6 vurdere kriterier for prising av varer og tjenester
- 7 gjøre rede for faktorer som kan påvirke det økonomiske resultatet i en naturbasert produksjon

Tema	Emne	Tid
Marknads-lære	Marknad som mulighet og avgrensingar. Tilbod og etterspørsel Ulike typar marknader og former for marknadsføring. Omsetning av matvarer. Matvarehandel, nasjonalt og internasjonalt. Mål: Kulepunkt 1-3	Litteratur: 4t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:	
	Lav grad :	
	Middels grad:	
	Høy grad:	

Forretningsplan	Kva kan vi tilby? Produktutvikling, Selskapsform. Økonomi. Finansiering. Prising. Lokal foredling som mulighet. Hjelp og støtte Mål: Kulepunkt 4-8		Litteratur:	4t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:			
	Lav grad :			
	Middels grad:			
	Høy grad:			
DRIFT				
Hovedområdet omfatter det å planlegge og gjennomføre produksjon og salg av naturbaserte produkter. I dette inngår kreativitet i utvikling av aktiviteter og produkter, ledelse, kundebehandling og nettverksbygging. Hovedområdet dekker også helse, miljø og sikkerhet og systemer for kvalitetssikring				
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne				
<ul style="list-style-type: none"> 1 planlegge og, hvis mulig gjennomføre produksjon og salg av naturbaserte varer og tjenester 2 diskutere krav som stilles til lederen av naturbaserte næringer, og vurdere seg selv opp mot disse kravene 3 veilede kunder og brukere og drøfte utfordringer knyttet til kundebehandling 4 beskrive rutiner for internkontroll og helse, miljø og sikkerhet i forbindelse med naturbasert produksjon 				
Tema	Emne			Tid
Produksjon og sal	Ulike produkt som t.d. næringsmiddel, utmarksprodukt eller opplevingar. Salsområde som Bondens marked, privat, gardsutsal, butikksal m.m. Mål: Kulepunkt 1-3		Litteratur:	6t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:			
	Lav grad :			
	Middels grad:			
	Høy grad:			
Kvalitetskontroll	Kontrollsystem. Mathygiene, Internkontroll. Arbeidsmiljø. Lovar og forskrifter. Mål: Kulepunkt 4		Litteratur:	2t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:			
	Lav grad :			
	Middels grad:			
	Høy grad:			
				26t

PROSJEKT TIL FORDJUPING - VALGFRIIT PROGRAMFAG VG3 - TRAKTOR OG MASKIER

Traktor og maskiner består av to hovudområde. Hovudområda utfyller kvarandre og må sjåast i samanheng. Programfaget må også sjåast i samanheng med læreplan for felles programfag, Vg3 landbruk

MASKINBRUK

Hovedområdet omfatter bruk av traktorer, maskiner, redskaper og utstyr i landbruks- og tjenesteproduksjon. Det omfatter sammenhenger mellom biologiske, miljømessige, maskintekniske og økonomiske forhold knyttet til effektiv bruk av maskiner. I hovedområdet inngår helse, miljø og sikkerhet knyttet til bruk av maskinelt utstyr i landbruket og i tiliggende næringsvirksomhet. Veiledning og kundekontakt er også en del av hovedområdet.

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- 1 planlegge, gjennomføre og vurdere bruk av traktor og utstyr til arbeidsoperasjoner etter gjeldende regelverk i egen produksjon, i leiekjøring eller i maskinsamarbeid
- 2 bruke traktor og utstyr under ulike forhold etter gjeldende regelverk og uten unødig slitasje på utstyr og belastning på jord og vegetasjon
- 3 velge redskaper til arbeidsoppgaver ut fra naturgitte og klimatiske forhold
- 4 planlegge og gjennomføre effektive kjøremønstre med landbruksmaskiner
- 5 bruke traktor og utstyr energioøkonomisk og miljøvennlig
- 6 beskrive utrustning og funksjoner på traktorer og andre maskiner
- 7 sammenlikne ulike mekaniseringslinjer og velge teknologi basert på analyser av produktivitet, økonomi og muligheter for samarbeid
- 8 sammenlikne ulike former for samarbeid om maskinbruki landbruket og vurdere utvikling og salg av tjenester
- 9 instruere i bruk og vedlikehold av traktorer, maskiner og utstyr og utarbeide tilhørende dokumentasjon
- 10 drøfte hvordan bruk av maskinelt utstyr kan påvirke mennesket og økosystemet

Tema	Emne		Tid
Bruk av traktor og reiskap i arbeid	Traktoren sin plass i landbruket. Sikker og rett bruk i høve jord, planter og miljø. Planlegge og gjennomføre effektive kjøremønstre. Bruke traktor og utstyr energioøkonomisk og miljøvennlig. Maskiner og utstyr sin påverknad på mennesket og økosystemet. Velje, innstille og bruke ulike hauste- og jordarbeidingsreiskapar. Gjer eit utval i		Litteratur: 6t

	maskinparken for å gjennom-føre siloslått, rundballar og høy. Heimeoppgåve om maskin-linjene. Mål: Kulepunkt 1- 5 og 10		
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
Dokumentert sikkerhets-opplæring (Modul 1)	Arbeidsmiljø, ansvar og konsekvensar. Lovar og forskrifter. Helse, Miljø og Sikkerheit (HMS) knytt til bruk av maskiner og utstyr. Ytre miljø. Sikkerhetsreglar for bruk av arbeidsutstyr. Farleg gods – merking og handtering. Eksamen modul 1. Mål: kulepunkt 1,2 og 5	Litteratur:	8t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
Ulike mekanisering liner	Samanlikne ulike mekaniserings-linjer. Velje teknologi basert på produktivitet, økonomi og samarbeidsmoglegheiter. Vurdere ulike former for samarbeid om maskinbruk. Instruere i bruk og vedlikehald av traktorar, maskiner og utstyr og utarbeide tilhøyrande dokumentasjon. Mål: Kulepunkt 6-9	Litteratur:	4t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
REPARASJON OG VEDLIKEHALD			
Hovudområdet omfattar vedlikehald og reparasjonar av teknisk landbruksutstyr med tanke på optimal virkemåte og sikker bruk. Vidare omfattar det konsekvensar av uhell og driftsstans og korleis dette kan førebyggast og følgjene reduseras.			
Mål for opplæringen er at eleven skal kunne			
<ul style="list-style-type: none"> • 1 utarbeide vedlikeholdsplaner og vurdere behov for verktøy, forbruksmateriell og reservedeler for landbruksmaskiner • 2 kontrollere teknisk og sikkerhetsmessig status på traktor og maskiner og vurdere behov for autorisert service og reparasjoner • 3 utføre vedlikehold og enkle reparasjoner på traktor, maskiner og teknisk utstyr • 4 ta hånd om spillolje og annet spesialavfall fra traktor- og maskinparken i tråd med gjeldende regelverk • 5 vedlikeholde verktøy og utføre enkelt sveise- og sammenføyingsarbeid og enkle arbeider med varmebehandling av stål etter gjeldende regelverk • 6 arbeide med maskinelt utstyr etter gjeldende regelverk for helse, miljø og sikkerhet • 7 vurdere risiko og lede arbeidsoperasjoner knyttet til vedlikehold av landbruksmaskiner • 8 beskrive garantier på teknisk utstyr, planlegge periodisk vedlikehold og følge prosedyrer ved reklamasjon • 9 vurdere muligheter for å utvikle tilbud om vedlikeholds-tjenester innenfor landbruket • 10 utføre arbeidsoppgaver på en ergonomisk riktig måte 			
Tema	Emne		Tid
Vedlikehalds-planlegging.	Utarbeide vedlikehaldsplaner og vurdere behov for verktøy, forbruksmateriell og reservedelar for landbruksmaskiner. Kontrollere teknisk og sikkerhetsmessig status på traktor og maskiner og vurdere behov for autorisert service og reparasjoner. Mål: Kulepunkt 1-4	Litteratur:	4t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
Reparasjon og vedlikehald	Konstruksjon og oppbygging av ulike landbruksreiskapar. Vedlikehald og reparasjonar av teknisk landbruksutstyr med tanke på optimal virkemåte og sikker bruk. Mål: Kulepunkt 5-10	Litteratur:	4t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
			26t

LOKAL LÆREPLAN FOR PROGRAMOMRÅDET LANDBRUK VG3

Programområdet landbruk består av tre programfag. Dei tre programfaga utfyller kvarandre og må sjåast i samanheng. I tillegg til felles programfag skal elevane på Vg3 landbruk velje to valfrie programfag. For nettbasert studium er ddet lagt inn Økonomi og driftsleiing og Økologisk landbruk 1.

Oversikt over programfaga:

Årstrinn	Programfag			Valfritt programfag	
Vg3 Landbruk	Plante- og husdyrproduksjon	Utmark og kulturlandskap	Gårdsdrift	Økonomi og driftsleiing	Økologisk landbruk 1

Fargekoden under viser tidspunkt for samlingane gjennom året

august	september	oktober	november	januar	februar	mars	april	mai
--------	-----------	---------	----------	--------	---------	------	-------	-----

FELLES PROGRAMFAG VG3 – LANDBRUK

PLANTE- OG HUSDYRPRODUKSJON

Programfaget omfatter ulike typer plante- og dyreproduksjon med tilhørende teknologi og anlegg, jordkultur og miljø. Programfaget utdyper sammenhenger mellom innsats-faktorer, økologi, menneskelig aktivitet, ressursgrunnlag, produktkvalitet, økonomisk utbytte og livsprosesser hos dyr og planter. Sikkerhet, kvalitet og krav til utførelse på riktig tidspunkt er en del av programfaget. Videre dreier det seg om sikringsarbeid, regelverk innenfor helse, miljø og sikkerhet og dokumentasjon. Økonomiske forhold knyttet til valg av teknologi i landbruksproduksjon inngår i programfaget.

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- **1** planlegge, utføre og vurdere ulike typer landbruksproduksjoner i tråd med gjeldende regelverk, standarder, kvalitetssystemer og krav til dokumentasjon
- **2** planlegge, utføre og vurdere stell av jord og planter ut fra hensyn til økologi, jordkultur og plantekultur i minst to ulike typer planteproduksjoner
- **3** planlegge, utføre og vurdere stell av dyr ut fra hensyn til avl og fôring, anatomi, fysiologi, etologi og dyrevelferd innenfor minst to ulike typer husdyrproduksjoner
- **4** identifisere symptomer på mistrivsel, skader og vanlige sykdommer hos planter og dyr og iverksette relevante tiltak
- **5** planlegge og utføre arbeidsoppgaver til riktig tid og tidspunkt ut fra optimalisering av kvalitet og produksjonsutbytte
- **6** bruke digitale varslings- og informasjonssystemer i ulike typer landbruksproduksjoner
- **7** arbeide selvstendig og veilede andre om utførelse av arbeidsoppgaver og bruk av teknisk utstyr
- **8** bruke traktor, maskiner, redskaper og annet utstyr i tråd med gjeldende regelverk og utføre feilsøking og enkle reparasjoner
- **9** innhente informasjon om og beskrive kvalitetskrav, leveringsmåter og leveringsbestemmelser innenfor plante- og husdyrproduksjon
- **10** vurdere risiko og beskrive tiltak for å ivareta arbeidsmiljø, helse og sikkerhet
- **11** planlegge, gjennomføre, dokumentere og revidere helse, miljø og sikkerhetssystemet i en enkeltproduksjon
- **12** planlegge og utføre brannverntiltak, bruke brannsløkkingsutstyr og følge nødprosedyrer ved ulykker etter gjeldende regelverk

13 analysere driftsresultat og gi råd om forbedringer i landbruksproduksjoner

Tema	Emne	Tid
Ulike vekstar	<u>Grasdyrking, Poteter, Korn, Grønsaker, Frukt og bær</u> Generell innføring. Ulike sortar. Dyrkingsmetode. Stell i veksetida. Sjukdom, skadedyr og ugras. Hausting, lagring, fôring og sal. Mål: Kulepunkt 1,2,4,5,6,7,9,10 og 11	Litteratur: 6t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:	
	Lav grad :	
	Middels grad:	
Fôringslære 1	Næringsstoffa. Fordøying. Behov og mål for næringstilførsel. Formidlar. Mål: Kulepunkt 1,3,6 og 11	Litteratur: 4t
Fôringslære 2	Næringsstoffa. Fordøying. Behov og mål for næringstilførsel. Formidlar. Mål: Kulepunkt 1,3,6 og 11	Litteratur: 6t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:	
	Lav grad :	
	Middels grad:	

	Høy grad:		
Kjøttproduksjon på storfe	Fôrbehov, fôrmiddel og fôring. Oppstalling/dyrelogistikk. Fruktbarheit, rasar og avlsarbeid. Slaktemodenheit og klassifisering. Produktkvalitet, Sjukdomar. Aktuelle lover og forskrifter. Mål: Kulepunkt 1 og 3,4,5,6,7, 9,10 og 11	Litteratur:	4t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
Næringsstoff og gjødsling	Næringsstoffa i jorda. Husdyr-gjødsel, kompost og andre organiske gjødselslag. Kalk og mineralgjødsel.	Litteratur:	4t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
Autorisasjonskurs i plantevern	Integrert plantevern. Godkjenning og bruk. Plantevernemiddel og miljø-rissiko. Utstyr for spreing av plantevernemiddel. Tiltak for å oppnå godt sprøyteresultat. Helse- og miljørisiko. Verneutstyr. Funksjonstesting av sprøyteutstyr. eksamen. Mål: Kulepunkt 1,4,8 og 10	Litteratur:	8t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
Gjødselplanlegging	Jordprøvetaking og gjødselplanlegging. Vekstskifte. Mål: Kulepunkt 1,2 og 5	Litteratur:	4t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
Småfeproduksjon	Fôrbehov, fôrmiddel og fôring. Oppstalling/dyrelogistikk. Fruktbarheit, rasar og avlsarbeid. Slaktemodenheit og klassifisering. Produktkvalitet, Sjukdomar. Aktuelle lover og forskrifter. Mål: Kulepunkt 1 og 3,4,5,6,7, 9,10 og 11	Litteratur:	4t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
Fôring og stell av kalv	Fôrbehov, fôrmiddel og fôring. Oppstalling/dyrelogistikk. Aktuelle lover og forskrifter. Mål: Kulepunkt 3,4 og 5	Litteratur:	4t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
Sjukdomslære og husdyretikk	Stoffskiftesjukdomar. Smittestoff og smittevegar. Infeksjonssjukdomar. Smitteførebygging og behandling. brunst og fruktbarheit. Dyrevernløva med tilhøyrande forskrifter. Mål: Kulepunkt 3,4 og 11	Litteratur:	4t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
Grøfting	Behovet for grønngjøting. Ulike grønngjøtings-system. Vedlikehald av grønngjøfte-system. Grønngjøfteplanlegging. Profilering som alternativ til grønngjøfting. Mål: Kulepunkt 2 og 5	Litteratur:	4t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
Jordarbeiding og vatning	Jordarbeiding til ulike jordartar og kulturar. Redusert jordarbeiding. Vatningsbehovet. Vasskvalitet og ulike vatningssystem Mål: Kulepunkt 1,2,4,5,6,7,8 og 10.	Litteratur:	4t

	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
Mål: Kulepunkt 12 og 13 er lagt under programfaget Gardsdrift			56

UTMARK OG KULTURLANDSKAP			
<p>Programfaget omfatter produksjon, skjøtsel og nærings-aktivitet med utgangspunkt i skogbruksplan, utmarks-plan og andre plandokumenter. Videre omfatter det risiko-vurdering og sikkerhet i yrkesutøvelsen. Saman-henger i økosystemene og prinsipper for forvaltning og bruk av naturressurser inngår også i programfaget. Videre omfatter det saksgang, ansvarsfordeling og sentrale virkemidler i naturforvaltningsarbeidet. I dette inngår konflikter om arealbruk og hvordan slike konflikter identifiseres og håndteres. Gårdsanleggets plass i kulturlandskapet, kulturminner og biologisk mangfold er en del av programfaget.</p> <p>Mål for opplæringen er at eleven skal kunne</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1 utføre arbeidsoppgaver knyttet til skjøtsel, bruk og høsting i skog, utmark og kulturlandskap • 2 beskrive og bruke planer for drift og skjøtsel av skog, utmark og kulturlandskap ut fra hensyn til økologi og bærekraftig forvaltning • 3 kartlegge vegetasjon og gi eksempler på ulike landskapstypers betydning for landskapsbildet og som leveområde for planter og dyr • 4 gjennomføre tiltak som kan bidra til ønsket utvikling i et landskapsområde • 5 påvise naturlige og menneskeskapt endringer i utmark og kulturlandskap • 6 bruke og vedlikeholde redskaper og utstyr knyttet til skjøtsel og høsting i henhold til gjeldende regelverk • 7 beskrive muligheter for flerbruk av utmark og kultur-landskap, kartlegge brukerinteresser og rettighetshavere i området og gjøre rede for mulige interessekonflikter • 8 påvise og ivareta kulturminner i utmarks- og kulturlandskapsområder etter gjeldende regelverk • 9 beskrive anlegg og bygninger og utføre skjøtselstiltak i tråd med ønsket utvikling av kulturlandskapet 			
Tema	Emne		Tid
Kultur-landskap	Kraftutbygging. Naturvernet si historie. Kulturminnelova. Naturvernlova. Mål: Kulepunkt 1,2,5,7,8 og 9	Litteratur:	4t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
Fleirbruk og miljø	Skogen som ressurs. Skogbruksbiologi. Økologiske sammenhenger. Levande Skog-standardane. Biologisk mangfold. Mål: Kulepunkt 2,3,4,5 og 7	Litteratur:	4t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
Utmarksforvaltning	Viltforvaltning. Fiskeforvaltning. Rovdyrforvaltning. Rovdyrskade og erstatning. Driftsplan og bestandsplan. Arealplanlegging. Mål: 1,2,3,5,7 og 8	Litteratur:	2t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
Skogsdrift	Driftsmetoder for sluttavirkning. Produksjon av kvalitetsvirke. Spesialsortiment. Ved, juletrær og pyntegrønt. Leveringsbetingelser, aptering og kapping. Mål: Kulepunkt 1,2,4 og 6	Litteratur:	8t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
Skogskjøtsel	Forynging. Ungskogpleie. Tynning. Førebygging av skade. Mål: Kulepunkt 1,4 og 6	Litteratur:	6t

	Vurderingskriterier, måloppnåelse:			
	Lav grad :			
	Middels grad:			
	Høy grad:			
Skogbruksplan	Grunnlag og bruk av plan. Planlegging av skogsdrift. Kontroll av ulike typer skogsdrift. Mål: Kulepunkt 2,3,4,5 og 7		Litteratur:	2t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:			
	Lav grad :			
	Middels grad:			
	Høy grad:			
				26t

GARDSDRIFT

Programfaget omfatter bærekraftig forvaltning av verdier, produksjonsapparat og naturressurser på en gård ut fra hensyn til økonomi, biologi, økologi, regelverk og etiske prinsipper. I dette inngår planlegging og drift av nærings-virksomhet ut fra hensynet til flerbruksinteresser og til natur- og kulturgrunnlag. Videre dreier det seg om innovativ tenkning knyttet til eksisterende og ny nærings-virksomhet. Forretningsplaner med utgangspunkt i lokale ressurser og rammevilkår, og regelverk knyttet til gården som bedrift er en del av programfaget.

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- **1** forvalte gårdens ressurser etter planer og regelverk, økologi og etiske prinsipper med tanke på økonomisk resultat
- **2** beskrive regelverk og prosedyrer i forbindelse med eierskap, leie, forpaktning, kjøp og overdragelse av landbrukseiendom
- **3** beskrive og vurdere samvirke og andre vanlige selskaps- og samarbeidsformer i landbruket og innen omsetning og foredling
- **4** arbeide etter regelverk og avtaler som regulerer arbeidsforhold i landbruket, og gjøre rede for arbeidsgiverens og arbeidstakerens plikter og rettigheter
- **5** beskrive faglige organisasjoner og kompetanse- hevingstiltak i landbruksnæringen
- **6** gjennomføre økonomistyring for en landbruks-eiendom i henhold til regelverk og standarder
- **7** utarbeide forretningsplan for en næringsaktivitet i landbruket, beskrive oppstart, drift og avvikling av denne
- **8** utarbeide og justere driftsplaner for en landbruks-virksomhet med hensyn til flerbruksinteresser og lokalt natur- og kulturgrunnlag
- **9** utarbeide og bruke miljøplaner for gårdsbruk
- **10** gjøre rede for offentlig virkemiddelbruk i landbruket og støtteordninger til ulike produksjonstyper, miljøtiltak og investeringer
- **11** vurdere behovet for forsikringer på en gård, sammenlikne ulike forsikringsvilkår og forklare betydningen disse har for driften av gården
- **12** planlegge og gjennomføre tiltak for energi-økonomisering på en gård og drøfte muligheter for bruk av fornybar energi
- **13** utføre arbeidsoppgaver i landbruket på en ergonomisk riktig måte

Tema	Emne	Tid	
Generell landbruks-økonomi	Ulike typer av inntekter og kostnader Resultatmåling og vurdering Lønsemd, likviditet og soliditet. Risiko og usikkerheit, vurdering av tiltak. Vurdering av ulike driftsopplegg. Mål: Kulepunkt 1	Litteratur:	4t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
Driftsplanlegging 1	Gangen i driftsplanlegging. Kostnader og kostnadskalkylar. Investeringskalkylar. Dekningsbidragsmetoden. Driftskostnader. Energi-økonomisering. Fornybar energi-kjelder. Mål: Kulepunkt 6 og 12	Litteratur:	6t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
Arbeidsplassen	Tekniske løsninger for ein trygg og funksjonell arbeidsplass Brukarforskrift, internkontroll, ansvar og opplæring Risiko ved arbeid i driftsbygningar	Litteratur:	4t

	Mål: Kulepunkt 4 og 13		
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
Marknads- lære	Marknad som mulighet og avgrensingar. Ulike typar marknader og former for marknadsføring. Tilbod og etterspørsel. Omsetning av matvarer. Samvirke i landbruket. Produksjonstilpassing og marknads-regulering. Matvarehandel, nasjonalt og internasjonalt. Lokal foredling som mulighet. Næringsetablering. Forretningsplan Mål: Kulepunkt 3,7 og 8	Litteratur:	4t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
Planar, lover og regelverk	Rettslære. Lover og forskrifter som bonden må kjenne til. Eigarskifte. Forsikring. Formelle og andre krav til ein arbeidsgivar. Faglege organisasjonar og kompetansesenter i område. Mål: Kulepunkt 2,4,5 og 11	Litteratur:	6t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
Miljø- planlegging (KSL)	Miljø og ressursplanlegging. Plan for kulturlandskap, biologisk mangfald, avfallsplan og plan for redusert avrenning. Dokumentasjon for bruk av plantevernemiddel. Plan for kulturminner og biologisk mangfald. Produksjonstilskot. BU- og SMIL-midlar. Mål: Kulepunkt 9 og 10	Litteratur:	4t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
			28t

VALFRITT PROGRAMFAG VG3 - ØKONOMI OG DRIFTSLEIING

Økonomi og driftsleiing består av to hovudområde. Hovudområda utfyller kvarandre og må sjåast i samanheng. Programfaget må også sjåast i samanheng med læreplan for felles programfag Vg3 landbruk

ØKONOMI

Hovedområdet omfatter økonomi tilknyttet landbruks-produksjon og hvordan investeringer, vedlikeholdskostnader, arbeidsinnsats og ulike tiltak påvirker det økonomiske resultatet. I hovedområdet inngår gjeldende regelverk for regnskapsføring, skatter, avgifter, tilskudd og finansiering.

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- 1 utarbeide produksjonskalkyler og sette opp drifts- og økonomiplan for en landbruksbedrift
- 2 beskrive risikofaktorer i en landbruksbedrift og vurdere tiltak som kan redusere risiko
- 3 foreta lønnsomhetsvurderinger og foreslå tiltak som kan bedre det økonomiske resultatet
- 4 vurdere skatte- og trygdemessige forhold for utøvere i en landbruksbedrift
- 5 analysere et landbruksregnskap og et regnskap for en tilleggsproduksjon
- 6 utarbeide planer for vedlikehold og investeringer i en landbruksbedrift, vurdere finansieringsformer og søke om finansiering
- 7 beskrive kostnader og gjeldende regelverk knyttet til innleid arbeidskraft og egne ansatte i landbruket
- 8 utføre registreringsprosesser for en ny produksjon i landbruket i tråd med gjeldende regelverk

Tema	Emne	Litteratur:	Tid
Investering og finansiering	Vurdering av ulike investeringar Investeringskalkylar. Dekningsbidragskalkylar. Likviditet. Lån og finansiering. Tilskot i landbruket. Skattemessige tilhøve. Utarbeide finansieringsplanar for vedlikehald Mål: Kulepunkt 3,4 og 6		4t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
Driftsplanlegging	Vurdering av ulike driftsopplegg. Bedrifta sine mål og rammevilkår Inntekter og kostnader Gangen i driftsplan, ressursanalyse. Resultatmål. Vurdering av risiko og usikkerheit. Kapitalbehovet på ein gard Mål: Kulepunkt 1,2,8 og 9		4t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
Bonden som rekneskapsfører	Føremål med rekneskap. Lovverk Avgifter og skatt. Prinsippa for rekneskapsføring. Rekneskap i praksis Disposisjonar i rekneskapen. Kostnader knytt til innleidd arbeidskraft Mål: Kulepunkt 4,5 og 7		6t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		

DRIFTSLEIING

Hovedområdet omfatter lederrollen knyttet til arbeid og produksjon i landbruket. Regelverk som gjelder arbeidsgiver- og arbeidstakerforhold, landbruksproduksjon og annen naturbasert næringsaktivitet, inngår i hovedområdet. Det omfatter planlegging, analyser og tiltak for optimalisering av drift under varierende rammebetingelser. Hovedområdet dekker også valg av selskapsform og ulike former for samarbeid i landbruket

Mål for opplæringen er at eleven skal kunne

- 1 utarbeide, presentere, analysere og lede gjennomføring av produksjonsplaner for ulike typer landbruksproduksjoner
- 2 dokumentere at produksjoner foregår i henhold til regelverk og standarder som gjelder for landbruket
- 3 beskrive hovedtrekkene i norsk og internasjonal landbrukspolitikk
- 4 utvikle og tilpasse produksjoner og driftsform til endringer i rammebetingelsene
- 5 velge og begrunne valg av bygninger, teknologi og produksjonssystemer i plante- og husdyrproduksjoner
- 6 vurdere og velge foredlings- og omsetningsformer for produkter fra landbruksbedrifter
- 7 beskrive produktutvikling i tilknytning til eksisterende landbruksvirksomhet og produksjoner
- 8 utarbeide et system for internkontroll knyttet til helse, miljø og sikkerhet i en landbruksvirksomhet
- 9 lede ansatte og innleid arbeidskraft i utførelsen av arbeidsoppgaver i tråd med gjeldende regelverk

Tema	Emne	Litteratur:	Tid
Forvaltning og drift	Produksjonsplanar for ulike produksjonar. Foredlings- og omsetningsformer for ulike produkt. Lovar og forskrifter. Internkontroll og HMS. Næringsetablering. Marknad og produktutvikling. Krav til arbeidsgjevar Arbeidsleiing og arbeidsgivaransvar Mål: Kulepunkt 1,2,6,7,8 og 9		4t

	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
Landbruks-politikk	Norsk landbruk før og no. Ulike interesser i norsk landbrukspolitikk. Overproduksjon og matmangel. Målsetjingar for norsk landbruk. Internasjonalisering, konsekvensar for norsk landbruk Mål: Kulepunkt 3 og 4	Litteratur:	4t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
Mekanisering og bygnings-planlegging	Mekanisk utstyr for handtering av grovfôr, kraftfôr, vatn, utgjødsling, mjølkeanlegg. Ventilasjon. Elektrisk anlegg og brannvarling. Korn- og høytørke. Kjøle- og fryseanlegg. Rett bruk. Vedlikehald. Dyra sine krav til driftsbygningane. Planlegging for ein betre kvardag. Planløysing for ulike dyreslag. Romprogram, innreiingar, planteikningar, materialbruk og konstruksjonar. Vurdere ulik finansiering Mål: Kulepunkt 5	Litteratur:	4t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
			26t

VALFRITT PROGRAMFAG VG3 - ØKOLOGISK LANDBRUK 1

Læreplanen i økologisk landbruk er samansett av to valfrie programfag. Programfaga må sjåast i samanheng med læreplanen for felles programfag Vg3 landbruk.

Mål i læreplan	Tema	Emne	Tid
<h2>IDÉGRUNNLAG OG RAMMEVILKÅR</h2> <p>Hovudområdet omfattar idégrunnlag, regelverk og økonomiske og økologiske rammevilkår for økologisk landbruksproduksjonar. I dette inngår fordelar og ulemper ved økologisk drift for menneske, samfunn og miljø i lokal og global samanheng.</p> <p>Mål for opplæringa er at eleven skal kunne</p> <ul style="list-style-type: none"> 1 gjere greie for idégrunnlaget for økologisk landbruk 2 gjere greie for politiske målsetjingar, tilskotsordningar, regelverk og organisasjonar for økologisk landbruk 3 drøfte fordelar og ulemper ved økologisk landbruk i nasjonal og internasjonal samanheng 4 drøfte omgrepa kortreist mat og rettferdig handel 5 gjere greie for statusen for økologisk landbruksproduksjon og vurdere framtidig utvikling med omsyn til omfang og kvalitet 			
Tema	Emne		Tid
Idégrunnlag og rammevilkår	Mål med det økologiske landbruket. Ulike retningar innan økologisk landbruk. Organisasjonar i økologisk landbruk. Politiske målsetjinga. Tilskotsordningar for økologisk landbruk. Regelverk. Ressursbruk. Internasjonalet regelverk. Mål: Kulepunkt 1, 2 og 5		4t
	Litteratur:		
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
Middels grad:			
Høy grad:			
Utfordringar for økologisk landbruk	Problemstillingar kring energikrise og matvaremangel. Fordelingspolitikk. Kortreist mat og rettferdig handel. Økologisk landbruk i Norge sett i forhold til internasjonalt regelverk og handel. Mål: Kulepunkt 3,4 og 5		4t
	Litteratur:		
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
Middels grad:			
Høy grad:			
<h2>JORDØKOLOGI OG JORDKULTUR</h2> <p>Hovudområdet omfattar jordstruktur, naturlege prosessar i jord og tiltak som påverkar desse. I dette inngår gjødsling og gjødselplanlegging for økologisk gardsdrift og strategiar for å redusere tap av plantenæringsstoff og for best mogleg utnytting av organisk gjødsel.</p> <p>Mål for opplæringa er at eleven skal kunne</p> <ul style="list-style-type: none"> 1 gjere greie for jordorganismar og kva funksjon og innverknad dei har på jordsmonnet 2 vurdere jordstruktur og gjere greie for faktorar som påverkar den 3 gjere greie for faktorar som aukar innhald av organisk materiale i jorda, og forklare omsetjing av organiske og uorganiske stoff i jord 4 gjere greie for gjødselkjelder på ein økologisk gard 5 handtere husdyrgjødsel og anna organisk materiale slik at tapa av næringsstoff blir minimale 6 gjere greie for faktorar som kan redusere tap av jord og næringsstoff 7 gjere greie for faktorar som verkar inn på næringsbalansen på garden 8 lage gjødselplan for ei økologisk driftseining 			
Tema	Emne		Tid
Jord, jordart og jordstruktur	Jord og jordsmonn. Ulike jordartar sine eigenskapar i forhold til planteslag og vekst. Mikroorganismar og jorddyr sin ulike påverknad av jord og plante. Organisk materiale i jorda. Mål: Kulepunkt 1,2 og 3		4t
	Litteratur:		
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
Middels grad:			
Høy grad:			
Gjødsling og gjødselplanlegging	Husdyrgjødsel, grønngjødsel, kompost og komposteringsmetoder. Andre gjødselkjelder. Ulike lagrings- og handteringsmetoder. Ressursgrunnlag. Skifteplanlegging og utarbeiding av gjødselplan. Næringsregnskap. Mål: Kulepunkt 4,5,6,7 og 8		4t
	Litteratur:		
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		

	Middels grad:		
	Høy grad:		
PLANTEKULTUR OG HUSDYRHOLD			
Hovudområdet omfattar vurdering og planlegging av arbeidet i økologisk produksjonar. Det omfattar ulike typar planteproduksjonar der vekstskifteplanlegging er ein sentral del. Vidare dekkjer hovudområdet naturleg åtferd hos husdyr og føring og stell i økologisk husdyrhald.			
Mål for opplæringa er at eleven skal kunne			
<ul style="list-style-type: none"> • 1 setje opp og grunnngi ein plan for økologisk dyrking av ein plantekultur • 2 planleggje vekstskifte for økologiske gardsbruk og gjere greie for kva dette har å seie for jordstruktur, næringsforsyning og plantevern • 3 setje opp og grunnngi ein førplan i økologisk husdyrhald • 4 vurdere ulike driftsopplegg for økologisk husdyrhald som gir minst mogleg tap av næringsstoff frå husdyrgjødsla • 5 gjere greie for korleis hus, husdyrrom og stell kan tilpassast naturleg åtferd hos husdyr 			
Tema	Emne	Litteratur:	Tid
Vekstskifte	Kvifor vekstskifte? Tærande og nærande vekster. Oppsetjing av ulike vekstskifteplaner med og utan bruk av husdyrgjødsel og under ulike driftsforhold. Mål: Kulepunkt 1 og 2		2t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
Økologisk plantekultur	Setje opp og grunnngi ein plan for økologisk dyrking av ein plantekultur. Karenstid og regelverk. Mål: Kulepunkt 1		4
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
Økologisk husdyrhald	Driftsopplegg og førplanlegging for ein husdyrproduksjon. Beitebruk. Samdrift. Husdyrrom for ulike husdyrslag ut frå regelverk og dyreetikk. Mål: Kulepunkt 3,4 og 5		4t
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
			26t

VALFRITT PROGRAMFAG VG3 - ØKOLOGISK LANDBRUK 2

Økologisk Landbruk 2 byggjer på Økologisk landbruk 1. Gjennomføring av Økologisk Landbruk 2 føreset tilgang til nøkkeldata og til å ha praktiske øvingar på ein økologisk gard

Planlegging

Hovudområdet omfattar utarbeiding av planar for omlegging frå konvensjonell til økologisk drift basert på agronomiske og økonomiske vurderingar. I dette inngår førplanlegging, utrekning av næringsbalanse og økonomiske vurderingar knytte til einskildproduksjonar og eit økologisk gardsbruk som heilskap.

Mål for opplæringa er at eleven skal kunne

- 1 klarleggje nøkkelfaktorar som påverkar økonomien på ein økologisk gard
- 2 analysere økonomien i ein økologisk produksjon
- 3 rekne ut næringsbalansen på gardsnivå
- 4 gjere greie for faktorar som påverkar biologisk nitrogenfiksering hos belgvekstar, og gjere enkle utrekningar av denne nitrogenforsyninga
- 5 vurdere ulike typar landbruksproduksjon med omsyn til energirekneskap og utslepp av klimagassar
- 6 vurdere produksjon, marknadssituasjon og omsetjingsformer for økologiske produkt
- 7 lage ein plan for omlegging til økologisk drift på eit gardsbruk med utgangspunkt i eit heilskapleg, langsiktig perspektiv

Tema	Emne	Litteratur:	Tid
Økonomi og marknad for økologisk	Ta utgangspunkt i ein gard og beskriv dei økonomiske rammevilkår for økologisk landbruk i dag. Lag ein økonomisk analyse for ein av produksjonane. Drøft aktuelle omsetjingsformer for denne garden sett i høve til idegrunnlaget for økologisk landbruk. Mål: Kulepunkt 1,2 og 6		4

produksjon	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
Nærings- balanse og nitrogen- forsyning	Rekn ut næringsbalansen for NPK for denne garden. Grei ut om ulike faktorar som påverkar Nitrogenfiksering hjå belgvekstar. Ta utgangspunkt i klima, vekstskifte og jordforhold og rekn ut nitrogenforsyninga på denne garden. Mål: Kulepunkt 3 og 4	Litteratur:	4
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
Energiforbruk i økologisk landbruk	Analyser energiforbruket i ulike driftsformer og drøft korleis ein kan redusere energiforbruket i matproduksjonen Mål: Kulepunkt 5	Litteratur:	2
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
Omleggings- planlegging	Ta utgangspunkt i ein konvensjonell gard og lag ein plan for omlegging til økologisk landbruk. Mål: Kulepunkt 7	Litteratur:	4
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		

Produksjon

Hovudområdet omfattar arbeidsoperasjonar i økologisk gardsdrift. Det dekkjer føring og stell av husdyr, førebyggjande og direkte planteverntiltak og handtering av husdyrgjødsel og andre gjødseltypar. Det er lagt vekt på bruk av maskiner og reiskapar for økologisk landbruk og vurdering av økonomiske, agronomiske og miljømessige sider ved ulike mekaniseringslinjer. I tillegg inngår vurdering av bygningsmateriale i hovudområdet.

Mål for opplæringa er at eleven skal kunne

- 1 gjennomføre føring og stell av dyr i eit økologisk driftsopplegg
- 2 planleggje og gjennomføre spreing av forskjellige typar husdyrgjødsel eller annan gjødsel med tanke på best mogleg tilførsel av næringsstoff til kulturplantane
- 3 utføre arbeidsoperasjonar og dyrkingstiltak i økologiske plantekulturar til rett tid
- 4 planleggje og gjennomføre førebyggjande og direkte tiltak for å regulere ugras, skadedyr og sjukdommar i økologiske kulturar og vekstskifte
- 5 stille inn og bruke maskiner og reiskapar i økologisk plantedyrking
- 6 samanlikne ulike maskiner og mekaniseringslinjer med tanke på økonomi, agronomi, jordstruktur og energibruk
- 7 vurdere ulike bygningsmateriale ut frå økonomi og etter kor miljøvennlige dei er

Tema	Emne	Litteratur:	Tid
Husdyrstell	Planlegg og gjennomfør føring og stell av husdyr – og vurder arbeidet etterpå. Mål: kulepunkt 1	Litteratur:	4
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
Plantedyrking	Optimal bruk av husdyrgjødsel på ein økologisk gard – planlegg, gjennomfør og vurder. Utføre arbeidsoperasjonar til rett tid i ein aktuell plantekultur for deg. Gjennomføre planteverntiltak i aktuelle produksjonar Gjennomfør ein arbeidsoperasjon med mekaniseringslinjer i økologisk landbruk. Mål: Kulepunkt 2,3,4,5 og 6	Litteratur:	6
	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		
	Lav grad :		
	Middels grad:		
Bygnings-	Grei ut og vurder aktuelle bygningsmaterialar i høve til økonomi og miljøpåverknad (frå framstilling til sanering). Mål: Kulepunkt 7	Litteratur:	2

materialar	Vurderingskriterier, måloppnåelse:		26
	Lav grad :		
	Middels grad:		
	Høy grad:		
			26

Fordeling av timar på programfag, over 2 år

	<i>Programfag:</i>	<i>Timer på samling</i>	<i>Stipulerte heimearbeid</i>	<i>Totalt timetal</i>
Klasse 1 Vg2-nivå	Orientering/dataopplæring	4	12	16
	Produksjon og tenesteyting	68	204	272
	Forvaltning og drift	38	114	152
	Prosjekt til fordjuping–Traktor og maskiner	26	78	104
	Prosjekt t til fordjuping –Næringsdrift	26	78	104
Klasse 2 Vg3-nivå	Plante- og husdyrproduksjon	56	168	224
	Utmark og kulturlandskap	26	78	104
	Gardsdrift	28	84	112
	Valfritt programfag–Økonomi og driftsleining	26	78	104
	Valfritt programfag–Økologisk landbruk 1	26	78	104
Sum timer		324	972	1296

Det vert brukt Valfrie programfag Vg3 i faget Prosjekt til fordjuping på Vg2.

Som vi ser av oversikten er det totale timetalet på 1296 timer for heile opplæringa. Ved ei nettbasert agronomutdanning, kombinert med samlingar, vil det bli undervist 324 timar på samlingane. 972 timar er til disposisjon for heimearbeid og innleveringsoppgåver på internett. Ved å ta studiet over to år, blir det 18 samlingar. Med ei samling i månaden (med unnatak av desember), får vi 9 samlingar i året, dersom ein startar opplæringa i august og avsluttar med eksamen i juni. Ein gjennomfører Produksjon og tenesteyting, Forvaltning og drift og Prosjekt til fordjuping første året (9 samlingar). Andre året er det Plante- og husdyrproduksjon, Utmark og kulturlandskap, Gardsdrift og to Valfritt programfag. Kvar samling er på 18 undervisningstimar. Kwart programfag er inndelt i tema på 2-10 timar. Undervisningsansvarleg utarbeidar innleveringsoppgåver til kvart tema. Oppgåvene blir lagde ut i Fronter eller It's Learning etter samling, med frist for innlevering. Undervisningsansvarleg rettar oppgåvene og gjev tilbakemelding/karakter før neste samling.

Vurdering

Særskilde reglar om opplæring organisert for vaksne

§ 4-36. Standpunkt karakterar

Vaksne som følgjer vidaregåande opplæring som fylkeskommunen har ansvaret for, har rett til vurdering i dei faga som dei følgjer og avsluttar opplæringa i. Vurderinga blir gitt med talkarakterar, jf. § 4-8. Grunnlaget for vurdering med karakter i faga er kompetansemåla i faga slik dei er fastsette i Læreplanverket for Kunnskapsløftet. Standpunkt karakteren skal gi uttrykk for kompetansen som den vaksne har oppnådd ved slutten av opplæringa i faget. Dersom den vaksne ønskjer det, kan fylkeskommunen tilby opplæring som blir avslutta med eksamen som privatist.

Fylkeskommunen har ansvaret for at standpunkt karakterar blir sette på forsvarleg grunnlag.

Dersom det ikkje er grunnlag for å setje standpunkt karakter, og årsaka er forhold hos den vaksne, kan den vaksne miste retten til å få standpunkt karakter. Fare for tap av retten til å få standpunkt karakter skal varslast utan ugrunna opphald etter at det er blitt klart at det er fare for dette.

§ 4-37. Realkompetansevurdering

Realkompetanse skal vurderast i forhold til kompetansemåla i faga i Læreplanverket for Kunnskapsløftet. Vurderinga skal vise om realkompetansen er likeverdig med kompetansen som er oppnådd gjennom vidaregåande opplæring. Vurderinga skal vere godkjend eller ikkje godkjend realkompetanse i fag eller delar av fag. Fylkeskommunen har ansvaret for at vurderinga av realkompetanse blir utført på forsvarleg grunnlag.

§ 4-38. Fritak frå den praktiske delen av faget kroppsøving

Vaksne som følgjer opplæringstilbod som er organiserte for dei, har rett til å bli fritakne for opplæring og vurdering i den praktiske delen av faget kroppsøving. Det blir ikkje gitt fritak for vurdering i den teoretiske delen.

§ 4-39. Eksamen

For vaksne gjeld same eksamensordninga som for elevar, sjå § 4-15 til § 4-29.

Den vaksne går opp til eksamen i heile faget.

§ 4-40. Fag- og sveineprøve og kompetanseprøve

For vaksne gjeld reglane for fag- og sveineprøve og kompetanseprøve i § 4-46 til § 4-63.

§ 4-41. Rett til dokumentasjon

Vaksne som har gjennomgått vidaregåande opplæring etter opplæringslova, har rett til å få opplæringa dokumentert, jf. § 4-30 til § 4-34.

§ 4-42. Vitnemål

For å få utferda vitnemål må den vaksne ha bestått alle fag og eksamenar, i samsvar med læreplanen, som kjem til uttrykk på vitnemålet. Godkjend realkompetanse er likeverdig med bestått.

Fylkeskommunen utferdar vitnemål sjølv.

§ 4-43. Fag- og sveinebrev

For å få utferda fag- eller sveinebrev må fag- eller sveineprøva vere bestått.

For fag som er fastsette i fag- og timestfordelinga for Vg1, Vg2 og eventuelt Vg3 i skole, er godkjent realkompetanse likeverdig med bestått.

§ 4-44. Kompetansebevis

For vaksne som ikkje fyller vilkåra for å få utferda vitnemål eller fag-/sveinebrev, skal det utferdast kompetansebevis, jf. § 4-33 andre ledd. Godkjend realkompetanse er likeverdig med bestått.

Fylkeskommunen utferdar kompetansebevis.

§ 4-45. Andre reglar

Desse reglane gjeld også for opplæring organisert for vaksne så langt dei høver: § 1-10 til § 1-13, § 4-4, § 4-7, § 4-8, § 4-10, § 4-11 og kapittel 5 om klage på vurdering.

Vedlegg 1

Vurdering felles programfag Vg2 og Vg3

Avgjerder for sluttvurdering:

Standpunktvrdering

Felles programområde	Programfag	Ordning
Vg2 Landbruk og gartnarnæring	Produksjon og tenesteyting Forvaltning og drift	Eleven skal ha ein standpunktarakter i kvar av programfaga.
Vg3 Landbruk	Plante- og husdyrproduksjon Utmark og kulturlandskap Gardsdrift	Eleven skal ha ein standpunktarakter i kvar av programfaga.

Eksamen for elever

Felles programområde	Programfag	Ordning
Vg2 Landbruk og gartnarnæring	Produksjon og tenesteyting Forvaltning og drift	Eleven skal opp til ein tverrfaglig praktisk eksamen der dei felles programfaga inngår. Eksamen blir utarbeidet og sensurert lokalt.
Vg3 Landbruk	Plante- og husdyrproduksjon Utmark og kulturlandskap Gardsdrift	Eleven skal opp til ein tverrfaglig praktisk eksamen der dei felles programfaga inngår. Eksamen blir utarbeidet og sensurert lokalt.

Eksamen for privatister

Felles programområde	Programfag	Ordning
Vg2 Landbruk og gartnarnæring	Produksjon og tenesteyting Forvaltning og drift	Privatisten skal opp til ein skriftlig eksamen i kvart av programfaga. I tillegg skal privatisten opp til en tverrfaglig praktisk eksamen der dei felles programfaga inngår. Eksamen blir utarbeidet og sensurert lokalt.
Vg3 Landbruk	Plante- og husdyrproduksjon Utmark og kulturlandskap Gardsdrift	Privatisten skal opp til ein skriftlig eksamen i kvar av programfaga. I tillegg skal privatisten opp til ein tverrfaglig praktisk eksamen der dei felles programfaga inngår. Eksamen blir utarbeidet og sensurert lokalt.

Vedlegg 2

Vurdering prosjekt til fordjuping

Avgjerder for sluttvurdering:

Standpunktarakter

Årstrinn	Ordning
Vg2	Elevane skal ha ein standpunktarakter for den delen av prosjekt til fordjuping som følgjer lokal læreplan. Eleven skal følgje vurderingsordninga for nasjonale læreplanar når dei er valt som hele eller deler av prosjekt til fordjuping.

Eksamen for elever

Årstrinn	Ordning
----------	---------

Vg2	For den delen av prosjekt til fordjuping som følgjer lokal læreplan, skal eleven ikkje ha eksamen. Eleven skal følgje vurderingsordninga for nasjonale læreplanar når dei er valt som hele eller deler av prosjekt til fordjuping.
-----	--

Eksamen for privatistar

Årstrinn	Ordning
Vg2	<p>For å dekke timetallet i faget kan privatistar enten</p> <ul style="list-style-type: none"> dokumentere 316 timer praksis i eit relevant lærefag i Vg3 <p>For privatistar med samisk som første- eller andrespråk og privatistar med opplæring i finsk som andrespråk er kravet til praksis etter denne modellen 281 timer.</p> <p>For privatistar med norsk for døve og sterkt tunghørte og norsk teiknspråk er kravet til praksis etter denne modellen 246 timer.</p> <p>eller</p> <ul style="list-style-type: none"> ta eksamen i eit tal relevante fag med nasjonale læreplanar som samsvarer med totalt 253 årstimar <p>For privatistar med samisk som første- eller andrespråk og privatistar med opplæring i finsk som andrespråk skal årstimetalet for eksamen etter nasjonale læreplanar være 225.</p> <p>For privatistar med norsk for døve og sterkt tunghørte og norsk teiknspråk skal årstimetalet for eksamen etter nasjonale læreplanar være 197.</p>

Vedlegg 3

Vurdering valfrie programfag Vg3

Avgjerder for sluttvurdering:

Standpunktvurdering

Programfag	Ordning
Traktor og maskiner, Næringsdrift i naturbruk, Økologisk landbruk 1 og Økonomi og driftsleiing	Eleven skal ha standpunktarakter i to av desse valfrie programfaga.

Eksamen for elever

Programfag	Ordning
Traktor og maskiner, Næringsdrift i naturbruk og Økologisk landbruk 1	Eleven kan trekkast ut til praktisk eksamen i to av dess valfrie programfaga. Eksamenen blir utarbeid og sensurert lokalt.
Økonomi og driftsleiing	Eleven kan trekkast ut til skriftleg eksamen i dette valfrie programfaget. Eksamenen blir utarbeid og sensurert lokalt.

Eksamen for privatister

Programfag	Ordning
Traktor og maskiner, Næringsdrift i naturbruk og Økologisk landbruk 1	Privatisten skal opp til ein skriftleg og en munnleg eksamen i to av desse valfrie programfaga. Eksamenane blir utarbeidet og sensurert lokalt.

Økonomi og driftsleiing

Privatisten skal opp til ein skriftleg eksamen i programfaget.
Eksamenane blir utarbeidet og sensurert lokalt.

Dei generelle avgjerdene om vurdering er fastsette i forskrift til opplæringsloven.